



Miljøverndepartementet  
Postboks 8013 Dep.  
0030 Oslo

l.amanuensis  
Dag Nilsen  
Telefon +47 7359 5084  
E-post dag.nilsen@ark.ntnu.no

Vår dato:  
01.07.2002

Vår ref.:  
J.nr. 99/2002

Deres dato:  
28.02.2002

Deres ref.:  
2002-458-1 K/Thg/tla

## **NOU 2002:1 Fortid former fremtid – utfordringer i en ny kulturminnepolitikk Høringsuttalelse.**

Siden opprettelsen av vårt professorat i Bygningsvern i 1974 har Institutt for arkitekturhistorie drevet regulær undervisning i dette fag, i form av videregående kurs og hovedoppgaver for fakultetets studenter, og eksamensrettede etterutdanningskurs ("EEU-kurs") innrettet mot eksterne deltakere. Disse omfatter også andre faggrupper enn arkitekter, med stort islett av ansatte i den offentlige forvaltning. EEU-kursene er lagt på et nivå som gjør at de kan inngå i fagkretsen til et dr.-grads-studium, men hensikten er ikke først og fremst "akademisering" av deltakerne. Når vi har ønsket et vidt spekter av faggrupper, er det ut fra erfaringen av deltakernes gjensidige utbytte m.h.t. forståelse for de ulike aktørers forutsetninger og roller innen kulturminnevernet.

Den ordinære undervisningen i bygningsvern (videregående kurs) er tett knyttet opp mot instituttets forskningsvirksomhet, men vanligvis rettet mot prosjektering; konsentrert om et konkret objekt (bygning eller bebyggelsesgruppe/-område). Studenttilgangen har variert, avhengig av de til enhver tid rådende interesser og ideologiske "trender" blant arkitektstudentene. Dette har til tider gjort det vanskelig å tilfredsstille etterspørselen i "markedet", vanligvis kommuner eller andre offentlige instanser som ønsker vernebehov og muligheter belyst.

Studentarbeidene har ofte gitt impulser til instituttets forskning, og i noen tilfeller også vært videreført som forskningsprosjekt. Vi har gjennom dette arbeidet kommet i nær kontakt med problemene omkring kulturminnevern slik de kommer til uttrykk i konkrete situasjoner, og fått kunnskap om behov og ønsker både på sentralt og lokalt nivå.

Vår viktigste erfaring er at nødvendig prosjekterings- og planleggingskompetanse ved tiltak som berører kulturminner i stor utstrekning er mangelvare. Forvaltningsvedtak forholder seg til prinsipper og retningslinjer, og kan i liten grad gi konkrete anvisninger for den teknisk/praktiske utførelse, for ikke å snakke om formgivningsvalg ved eventuelle nødvendige endringer og tilføyelser. Formelle vedtak må "oversettes" til tegninger og spesifisert beskrivelse for arbeidenes utførelse, og til dette kreves profesjonell ekspertise som både behersker kulturminnevernets teori og prinsipper, og er trent for å møte de spesielle krav mht. teknikk og administrasjon som stilles til arbeider innen dette felt.

Dette krever spesielt innrettet, allsidig utdanning og erfaring, og kan ikke overlates hverken håndverkere, byggherrer eller "frivillige" aktører. Med den rådende organisering innen forvaltning og

administrasjon er dette en oppgave som heller ikke kan utføres av det offentlige kulturminnevern. Det begrensede antall frittstående konsulenter som behersker dette fagfeltet idag har ikke kapasitet til å betjene behovet. En forutsetning for å øke tilgangen på kompetente utøvere som kan løse kulturminnevernets oppgaver med profesjonell kvalitet er imidlertid – foruten sterkere satsing på utdanning innen dette fagfelt – avhengig av at det arbeides bevisst med å utvikle ”byggherrekompetanse” som etterspør denne ekspertisens tjenester, både innen den offentlige og private eiendomsforvaltning.

### **Kulturminner som ressurs**

Da vi som undervisnings- og forskningsinstitusjon i denne sammenheng ser utdanningen som vårt viktigste anliggende, vil vi begrense vår høringsuttalelse til dette tema. Vi vil likevel knytte noen kommentarer til utredningens kapittel 2 (”Kulturminner og kulturmiljøer, hvilke verdier representerer de?”) og 3 (”Visjon, mål, strategier for en ny kulturminnepolitikk”).

Kulturminner og kulturmiljøer utgjør en ressurs for mange typer formål – ikke bare opplevelse, bruk og ”verdiskaping”, som synes å være de framtreddende aspekt i utredningen. Et så sentralt begrep innen kulturminnevernet som *autentisitet* er f.eks. ikke nevnt i omtalen av kulturminnenes verdi. Et reelt og troverdig *vern* av kulturminner krever tilstrekkelig *profesjonell ekspertise* som kan håndtere de tekniske og planleggingsmessige krav ved kulturminnevern i praksis.

Kulturminnevernkompetanse har i stor utstrekning vært oppfattet som kunnskap om utvalgsriterier, dvs. å bestemme *hva* som er ”bevaringsverdig”. Satt på spissen kan det virke som om vernemyndighetene har betraktet forvaltning som nærmest synonymt med saksbehandling. Et uomgjengelig spørsmål ved kulturminnevern er *hvordan* dette skjer i praksis. Det kan synes som utredningens ”nye kulturminnepolitikk” ensidig vektlegger opplevelse, bruk og verdiskaping, som uten de nødvendige korrektiv lett kan gå ut over kulturminnenes kunnskaps- og dokumentverdi. Internasjonale avtaler og chartre som Norge har sluttet seg til, bør i mye sterkere grad betones som rettesnor for den videre kulturminnevernpolitikken.

Det er viktig å være oppmerksom på at kulturminner er en *ikke-fornybar* ressurs, som desimeres bl.a. gjennom slitasje ved bruk, foruten bevisst utslettelse til fordel for andre ønsker og behov. Et tapt kulturminne kan ikke erstattes – selv om nye fysiske objekter suksessivt inkluderes i begrepet. Ugjennomtenkte tiltak, som f.eks. bruk av byggematerialer/metoder som ikke er forenlige med kulturminnets økologiske system og derved kan medføre aksellerert skadeutvikling, medfører ugjenkallelige tap; likeså forvanskning gjennom tilrettelegging for ny bruk. De valg som foretas i det praktiske vernearbeid får vidtrekkende konsekvenser for verneobjektene levetid og fremtidige bruksverdi i vid forstand, både økonomisk og som kilde til kunnskap om fortiden.

### **Kapittel 11.6 Kulturminnerelatert utdanning**

Den forholdsvis omfattende behandling av behov og tiltak for utdanning av håndverkere og konservatorer (11.3-5) vektlegger utvikling av teknisk/praktisk kompetanse. Den påfølgende omtale av utdanning på universitets- og høyskolenivå er imidlertid nokså ensidig rettet mot rekrutteringen til den offentlige forvaltning og museene. I oversikten over universitetenes spesielle undervisningstilbud (boks 11.4, s. 120) er listet opp museologi, arkivkunnskap, kunst- og gjenstandskonservering, kulturminnevern generelt og i sammenheng med samfunnsplanlegging. Det undervisningstilbud i bygningsvern som prosjekteringsfag, som i en årrekke har eksistert ved Fakultet for arkitektur og billedkunst, NTNU, og Arkitektthøyskolen i Oslo er ikke nevnt.

Vi har i Norge ingen fullgod utdanning i bygningsvern for prosjekterende arkitekter. Det meste vi kan håpe på er at studenter velger et videregående kurs på ett semester, og følger dette opp med en hovedoppgave. Med stadig trangere budsjetterammer er vi henvist til å bruke krefter på såkalte EEU-

kurs, som vektlegger deltakere fra offentlig forvaltning – bl.a. fordi problemet gjennom lovverkets krav er klarest synliggjort innen forvaltningen.

For 10-15 år siden var håndverks- og produksjonssiden et problem innen bygningsvernet. Det er i stor utstrekning avhjulpet med kurs og utdanning rettet mot håndverkere. Imidlertid kan hverken forvaltere eller håndverkere tildeles ansvar for prosjektering. Forvaltningens oppgave er til rette-  
legging, planlegging og prioritering på overordnet nivå, og kontrollfunksjon på detaljnivået. Hånd-  
verkernes oppgave er innen sitt felt å beherske den praktiske utførelse best mulig. Få mennesker har  
kapasitet eller tid til både å skaffe seg tilfredsstillende kompetanse i prosjektering/planlegging av  
bygningsvernarbeider, og samtidig lære, vedlikeholde og ikke minst utøve sin håndverksprofesjon.

Kompetanse i bygningsvern krever *bygningsforståelse*; en grunnleggende kunnskap om hvordan en  
bygning deler og materialer virker sammen som en helhet. Det er ikke nok å kjenne det som på et  
gitt tidspunkt anses som den "beste" eller "korrekte" metode for behandling av den enkelte material-  
type. Opplæringens kjerne må bestå i å utvikle bevisstheten om at man alltid står overfor valg mellom  
alternativer, hvor valget må foretas på grunnlag av integrert kunnskap på flere felt, og forståelse for  
bygningen som system.

Det er videre nødvendig med et klarere skille mellom de ulike behov som knytter seg til ulike typer  
bygningsvernoppgaver, på den ene siden "monumentvern" representert ved de fredede anlegg, og på  
den andre siden den generelle bevaringsverdige bygningsmasse, kulturmiljøer osv., hvor vern  
forutsetter en større grad av tillempling til moderne bruk og økonomiske begrensninger. Det bredere  
opplæringstilbud vil måtte rettes mot håndverkere som skal betjene andre kundegrupper enn det  
offentlige kulturminnevernet.

Kulturminneforvaltningens kontrollfunksjon er avhengig av forutgående dokumentasjon av planlagte  
tiltak og inngrep. Det er idag et gjennomgående problem at kvaliteten på denne dokumentasjon i stor  
utstrekning er mangelfull, noe som ofte medfører uforutsett forringelse og tap av viktige kulturverdier  
under arbeidenes utførelse. En større tilgang på prosjekterende arkitekter og ingeniører som innehar  
spesiell kompetanse på dette felt vil derved også bidra til bedre kulturminneforvaltning. Dette  
forutsetter igjen en markedsbearbeidingsstrategi – det er nødvendig å skolere byggherrer og konsu-  
lenter til å etterspørre bygningsvern som produkt; det må utvikles "kompetente kunder".

Vi vil understreke nødvendigheten av at Staten stiller midler til rådighet for at det prosjekterings-  
rettede studietilbud kan videreutvikles slik at det snarest kan etableres et utdanningstilbud innen  
arkitektundervisningen på linje med det som finnes i Sverige, Danmark og andre europeiske land:  
Samtidig må det legges til rette for at det skapes en etterspørsel etter disse tjenester på et profesjonelt  
nivå, slik at et Bygningsvern-studium med prosjekteringsarbeid for øye vil være interessant for  
arkitektstudenter og praktiserende arkitekter.



Knut Einar Larsen  
instituttleder



Dag Nilsen  
1.amanuensis